

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2015, Αρ. 1 (2015)

Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή: Πρακτικά 5ου Συνεδρίου

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 19-21 Ιουνίου 2015

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και
Θρησκευμάτων

« Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά,
στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή »

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδάτος Γιάννης
Πολυχρονόπουλου Σταυρούλα
Μπασιτέα Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Διδασκαλία διαφοροποιημένων γλωσσικών
δεξιοτήτων μέσω θεατρικού παιχνιδιού σε μαθητή
με αυτισμό

Μάρθα Ηλιοπούλου

doi: [10.12681/edusc.234](https://doi.org/10.12681/edusc.234)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ηλιοπούλου Μ. (2016). Διδασκαλία διαφοροποιημένων γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω θεατρικού παιχνιδιού σε μαθητή με αυτισμό. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(1), 513-521.
<https://doi.org/10.12681/edusc.234>

Διδασκαλία διαφοροποιημένων γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω θεατρικού παιχνιδιού σε μαθητή με αυτισμό

Μάρθα Ι. Ηλιοπούλου
Ειδική Παιδαγωγός/Φιλολόγος
misparth@hotmail.gr

Περίληψη

Ο σκοπός της έρευνας αφορά τη διδασκαλία διαφοροποιημένων γλωσσικών δεξιοτήτων με την αξιοποίηση της μεθόδου του θεατρικού παιχνιδιού σε μαθητή με αυτισμό στο Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) . Η έρευνα διεξάγεται στο επιστημονικό πεδίο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης και ακολουθήθηκε η θεωρία και ο σχεδιασμός ενός διαφοροποιημένου Στοχευμένου, Ατομικού, Δομημένου, Ενταξιακού Προγράμματος Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΑΔΕΠΕΑΕ) για μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ) με τη συμμετοχή των μαθημάτων της Γλώσσας και της Αισθητικής Αγωγής. Για τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μεικτή μέθοδος η οποία αναμειγνύει την ποιοτική και ποσοτική προσέγγιση και βασίζεται στη συλλογή ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων. Η ομάδα στόχου αποτελούνταν από ένα μαθητή με αυτισμό (αγόρι, 13 χρόνων) και ενήλικες (26 εκπαιδευτικούς και την μητέρα του μαθητή) που έρχονται σε επαφή μαζί του. Τα ποιοτικά δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της μεθοδολογίας της παρατήρησης (άτυπη παιδαγωγική αξιολόγηση Λίστες Ελέγχου Βασικών Δεξιοτήτων, συνεντεύξεις, πειραματικά πρωτόκολλα) μετά από 140 ώρες προσεχτικής παρακολούθησης και τα ποσοτικά δεδομένα προήλθαν μέσω της χορήγησης ενός σύντομου ερωτηματολογίου σε όλους τους ενήλικες που εμπλέκονται με τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης. Το διαφοροποιημένο διδακτικό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης και η υλοποίηση δραστηριοτήτων μαθησιακής ετοιμότητας με την αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού ανέδειξε σημαντική βελτίωση στις δεξιότητες προφορικού λόγου και ειδικότερα στον τομέα Έκφραση με Σαφήνεια και Ακρίβεια. Φάνηκε λοιπόν ότι το διαφοροποιημένο πρόγραμμα παρέμβασης με την αρχή της εξατομίκευσης και της στοχοθεσίας λειτούργησε ενισχυτικά για τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης.

Λέξεις- κλειδιά: γλωσσικές δεξιότητες, διαφοροποίηση, θεατρικό παιχνίδι, αυτισμός.

Abstract

The purpose of the present case study was to investigate teaching differentiated language skills by using the method of dramatic play to student with autism in inclusive structure at Special Workshop of Special Professional Education and Training (SWSPET) . The research conducted in the scientific field of special needs education and for this reason the theory and design of a differentiated Targeted Individual, Structured Integrated Special Education Program for pupils with Special Educational Needs (TISISEPfSEN) involving courses of Language and Aesthetic Education (theatrical play) was followed. The methodology of the research is mixed and consists of quantitative and qualitative data. Target group consists of a student with autism (boy, 13 years) and adults (26 teachers and his mother) that come into contact with him. Qualitative data were collected through observation methodology (LEVD informal educational assessment, interviews, and experimental protocols)

after 140 hours of close observation and quantitative data derived from the administration of a short questionnaire to all adults involved with the student's case study. The results of the survey highlighted the significant contribution of diversified program of theatrical game on student's speaking skills and improved the ability of social interaction within the school context. The differentiated curriculum designed for the case study student and the implementation of activities of learning readiness using dramatic play, showed significant improvement in listening skills especially in Expression with Clarity and Precision. It is evident that the differential intervention program with the principles of individualization and goal setting has worked out positively for the case study student.

Key-words: language skills, differentiation, dramatic play, autism

Εισαγωγή

Η Αυτιστική διαταραχή ή ο αυτισμός αποτελεί σοβαρή μορφή Διάχυτης Αναπτυξιακής Διαταραχής. Έχει χαρακτηριστεί ως διαταραχή «φάσματος» (spectrum disorder), που σημαίνει ότι η κλινική εικόνα του αυτισμού δεν είναι ομοιογενής (Geschwind, 2011) αλλά κυμαίνεται από βαρύτερες μορφές, όπως είναι ο κλασικός αυτισμός, σε ηπιότερες μορφές όπου παρουσιάζονται σε ήπια μορφή τα αυτιστικά στοιχεία και υπάρχει φυσιολογική νοημοσύνη (Connor, 1999). Ο αυτισμός συνεπάγεται έκπτωση στους τομείς επικοινωνίας, κοινωνικών δεξιοτήτων και φαντασίας – συμβολικό παιχνίδι (Devlin & Scherer, 2012). Έτσι οι ιδιαιτερότητες αυτές αποτελούν τη βάση για τον σχεδιασμό ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Οι εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΕΑΕ) έχουν τη δυνατότητα να συμπεριλαμβάνουν μέσα στις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας τους και ένα πλήθος από εναλλακτικές τεχνικές. Ως εναλλακτικές μέθοδοι διδασκαλίας σύμφωνα με τον Aldridge (2010) θεωρούνται αυτές που προσθέτουν στη διδακτική πράξη διαφοροποιημένα μέσα – υλικά διδασκαλίας, διαφοροποιημένο τρόπο και εκτέλεση του διδακτικού έργου.

Τέτοιες μέθοδοι είναι το θεατρικό παιχνίδι, η μουσικοθεραπεία, η δραματοθεραπεία, η θεραπευτική γυμναστική κ.α. Στις διαφοροποιημένες μεθόδους μπορεί να προστεθεί και η αξιοποίηση της αναπαράστασης (squiggles) για τη διαμόρφωση θεραπευτικής σχέσης και η χρήση της έννοια του μέσα - έξω μέσω της κίνησης. Παράλληλα, διαφοροποίηση μπορεί να υλοποιηθεί μέσω της αξιοποίησης του νερού (περίπτωση Σάρας) και σχετικών αντικείμενων που φαίνεται ότι δείχνουν προτίμηση τα παιδιά με αυτισμό. Γενικότερα, οι διαφοροποιημένοι μέθοδοι διδασκαλίας δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά με αυτισμό να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν ευκολότερα την έννοια των ορίων και να υιοθετήσουν την ευκαμψία της σκέψης (Συνοδινού, 2007). Ειδικότερα, ο Bailey (2013) επισημαίνει τη σημαντική συμβολή του θεατρικού παιχνιδιού στην αλλαγή της συμπεριφοράς των παιδιών ως προς τη συνεργασία και τη συνομιλία με τους συμμαθητές τους και την ανάπτυξη κοινωνικής πρωτοβουλίας. Παράλληλα, όπως τονίζεται στην έρευνα της Wheeler (2013) το θεατρικό παιχνίδι προσφέρει στα παιδιά με αυτισμό τις πρώτες εμπειρίες ηθικής συμπεριφοράς και πολιτιστικών αξιών. Η έρευνα της O'Leary (2013) επισημαίνει τη θετική συμβολή του θεατρικού παιχνιδιού στα παιδιά με αυτισμό όπου φάνηκε ιδιαίτερα στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων μέσα από αυτοσχεδιαστικές δραστηριότητες και παιχνίδια ρόλων. Επιπλέον, το συμβολικό και φανταστικό παιχνίδι στα παιδιά με αυτισμό μέσω του θεατρικού παιχνιδιού παίρνει τη διάσταση του παιχνιδιού της προσποίησης και της υιοθέτησης διαφορετικών ρόλων και συμπεριφορών (Lillard, 2001). Η Peter (2009) τονίζει ότι το θεατρικό παιχνίδι βοηθάει στην καλλιέργεια των ικανοτήτων αναδυόμενης αναπαράστασης και κατανόησης. Η κατανόηση των συμβολικών μετασχηματισμών μέσω της δραματοποίησης είναι από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του θεατρικού παιχνιδιού. Η Walker (2014) διαπιστώνει ότι το θεατρικό παιχνίδι βασίζεται στη δημιουργική αξιοποίηση του παιχνιδιού που επιτρέπει στα παιδιά να μάθουν και να αναπτυχθούν μέσα από το παιχνίδι. Επίσης, η έρευνα των Paul, Campbell, Gilbert, και Tsiouri (2012) τόνισε τη συνεισφορά ενός προγράμματος διδασκαλίας με την αξιοποίηση μεθόδων του θεατρικού παιχνιδιού στην καλλιέργεια γλωσσικών δεξιοτήτων. Παράλληλα, επισημαίνεται από την έρευνα των Eigsti, de Marchena, Schuh, και Kelley (2011) ότι η διδασκαλία γλωσσικών δεξιοτήτων εξαρτάται και από μία σειρά γνωστικών ικανοτήτων όπως η μνήμη εργασίας και η θεωρία του νου.

Η μελέτη περίπτωσης στη συγκεκριμένη έρευνα αφορά έναν μαθητή 13 χρονών που εντάσσεται στις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος και φοιτά για πρώτη χρονιά στην ενταξιακή δομή του Εργαστηρίου Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) (Δροσινού,2007) και ειδικότερα στο Εργαστήριο Μαγειρικής. Όλα τα παραπάνω στοιχεία αξιοποιήθηκαν και στην παρούσα μελέτη όπου σχεδιάστηκε ένα ατομικό, δομημένο πρόγραμμα με αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού εστιασμένο στη διδασκαλία των γλωσσικών δεξιοτήτων.

Σκοπός Έρευνας

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του θεατρικού παιχνιδιού ως μεθόδου διδασκαλίας γλωσσικών δεξιοτήτων για μαθητή που υπάγεται στις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) με την εφαρμογή ενός διαφοροποιημένου Στοχευμένου, Ατομικού, Δομημένου, Ενταξιακού, Προγράμματος, Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΑΔΕΠΕΑΕ) (Δροσινού, 2014α). Στόχος είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την ανταπόκριση του μαθητή στο πρόγραμμα παρέμβασης μέσω θεατρικού παιχνιδιού, καθώς και η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών και γονέων για το διαφοροποιημένο πρόγραμμα.

Ερευνητικές υποθέσεις

Στην παρούσα μελέτη οι ερευνητικές μας υποθέσεις είναι οι εξής: Η πρώτη ερευνητική υπόθεση αφορά τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας διαφοροποιημένου προγράμματος με την αξιοποίηση θεατρικού παιχνιδιού σε μαθητή με αυτισμό μέσα στην ενταξιακή δομή του ΕΕΕΕΚ. Η δεύτερη ερευνητική υπόθεση είναι η μελέτη της συνεισφοράς του συγκεκριμένου διδακτικού προγράμματος στην άμεση ένταξη του μαθητή μέσα στη δομή του ΕΕΕΕΚ που αποτελεί σημαντική δομή μαθησιακής και προεπαγγελματικής ετοιμότητας που στοχεύει κυρίως στην κοινωνική προσαρμογή και ένταξη των μαθητών (Δροσινού,2004). Η τρίτη ερευνητική υπόθεση εξετάζει εάν το θεατρικό παιχνίδι βοηθάει το παιδί με αυτισμό να αναπτύξει γλωσσικές δεξιότητες με έμφαση στον Προφορικό Λόγο.

Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

Διδασκαλία γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω θεατρικού παιχνιδιού

Ως γλωσσικές δεξιότητες σύμφωνα με την Musthafa (2001) θεωρούνται όλες οι ικανότητες που συνδέονται με την παραγωγή, κατανόηση, γραφή και την ομιλία. Η έρευνα της Kuzborska (2011) επισημαίνει ότι η διδασκαλία των γλωσσικών δεξιοτήτων επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των λεκτικών συνόλων και στην παραγωγή λεξιλογίου σε προφορικό και γραπτό επίπεδο. Ειδικότερα, στην επιλογή μεθόδου διδασκαλίας γλωσσικών δεξιοτήτων σε παιδιά με αυτισμό πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή, γιατί όπως υποστηρίζουν οι Eigsti et al. (2011) η καλλιέργεια γλωσσικών δεξιοτήτων συνδέεται με την ικανότητα προσοχής, καθώς και με τη θεωρία του νου που συνδέεται άμεσα με την αντίληψη των γλωσσικών δεξιοτήτων. Οι Bland-Stewart, Townsend, Ortega, και Stewart (2013) προσδιόρισαν σημαντικές προϋποθέσεις για τη διδασκαλία των παιδιών με αυτισμό με ιδιαίτερη έμφαση στις απαραίτητες προσαρμογές για τις γλωσσικές δεξιότητες. Προσδιορίζονται λοιπόν ότι απαιτούνται περιβαλλοντικές τροποποιήσεις και διδακτικές μέθοδοι συμπεριλαμβανομένης της διαφοροποιημένης – συστηματικής διδασκαλίας. Παράλληλα, επισημαίνεται η ανάγκη ενός δομημένου περιβάλλοντος μάθησης και η

λειτουργική αντιμετώπιση της συμπεριφοράς. Το θεατρικό παιχνίδι διαμορφώνει πραγματικές συνθήκες στα πλαίσια των οποίων αξιοποιείται και μαθαίνεται η αφηγηματική ικανότητα (Peter, 2009). Παράλληλα, μέσα από τα περιβάλλοντα δραματοποίησης προσφέρονται ευκαιρίες παραγωγής και κατανόησης γλωσσικών δεξιοτήτων. Η έρευνα της Arjoranta (2011) για την αξιοποίηση της μεθόδου παιχνίδια – ρόλων (role playing) παρουσιάζει τη σημαντική συνεισφορά τους στην καλλιέργεια γλωσσικών δεξιοτήτων μέσα από την παραγωγή διαφόρων ρόλων και τη διενέργεια διαλόγου ή αφήγησης. Επιπλέον, η έρευνα των Franco και Cauilan (2012) τόνισε τη συνεισφορά των τεχνικών φωνής και κίνησης στην καλλιέργεια δεξιοτήτων που σχετίζονται με τη γλώσσα, και αναφέρεται στην καλύτερη επίδοση των παιδιών που προσέγγισαν τις γλωσσικές δεξιότητες με τη χρήση τεχνικών του θεατρικού παιχνιδιού.

Μεθοδολογία

Η έρευνα διεξάγεται στο πεδίο Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Η μεθοδολογία της έρευνας είναι μεικτή και αποτελείται από ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα (Αβραμίδης & Καλυβά, 2006). Η ομάδα στόχου αποτελείται από τον μαθητή 13 χρόνων με αυτισμό, από τους άμεσα εμπλεκόμενους ενήλικες εκπαιδευτικούς του σχολικού πλαισίου και τον γονέα του μαθητή. Ο τρόπος και ο χρόνος απασχόλησης της ομάδας στόχου ταυτοποιείται με τη χρονική διάρκεια της πρακτικής άσκησης (140 ώρες). Αξιοποιήθηκε η εφαρμογή ενός προγράμματος παρέμβασης με την εφαρμογή διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων θεατρικού παιχνιδιού για τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης. Στόχος του προγράμματος ήταν η καλλιέργεια γλωσσικών δεξιοτήτων με έμφαση στον προφορικό λόγο. Επιλέχθηκε η μελέτη περίπτωσης με τη διαδικασία συλλογής δεδομένων από το σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Αβραμίδης & Καλύβα, 2006), τα οποία προήλθαν μέσω της συστηματικής εμπειρικής παρατήρησης και της διαμόρφωσης ατομικού προφίλ του μαθητή. Αξιοποιήθηκε στη συνέχεια το ερευνητικό εργαλείο της άτυπης παιδαγωγικής αξιολόγησης σε τρεις διαφορετικές φάσεις (αρχική, ενδιάμεση και τελική) με τις Λίστες Ελέγχου Βασικών Δεξιοτήτων, Μαθησιακής Ετοιμότητας, Πλαισίου Αναλυτικού Προγράμματος Ειδικής Αγωγής, Γενικών Μαθησιακών Δυσκολιών, καθώς και Τριαδικού Φάσματος. Παράλληλα, διαμορφώθηκε ετήσιο, μηνιαίο, εβδομαδιαίο και ημερήσιο ατομικό πρόγραμμα μέσα στο ΕΕΕΕΚ (Χρηστάκης, 2013). Στα ποιοτικά δεδομένα συμπεριλαμβάνεται η διενέργεια συνεντεύξεων που ήταν σύντομες ημι- δομημένες συνεντεύξεις διάρκειας 15 λεπτών που βασιζόνταν σε συγκεκριμένους θεματικούς άξονες που σχετίζονταν άμεσα με τις τρεις ερευνητικές υποθέσεις. Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις ήταν πρόσωπα που εμπλέκονταν άμεσα με τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης και ήταν η μητέρα του, η φιλόλογος ΕΑΕ, καθώς και ο ψυχολόγος του ΕΕΕΕΚ. Σκοπός των συνεντεύξεων ήταν να χρησιμοποιηθούν ως μέσο για την αξιολόγηση ή την εκτίμηση των ατόμων που ερωτήθηκαν σχετικά με την αποτελεσματικότητα του διαφοροποιημένου ΣΑΔΕΠΕΑΕ. Ποσοτικά δεδομένα συλλέχθηκαν μέσα από τα ερωτηματολόγια των ενηλίκων που ασχολήθηκαν άμεσα με τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης (26 διδάσκοντες εκπαιδευτικοί του ΕΕΕΕΚ, 9 διαφορετικών εκπαιδευτικών ειδικοτήτων). Διαμορφώθηκε, λοιπόν, ένα ερωτηματολόγιο που περιείχε 14 κλειστού και ανοικτού τύπου ερωτήσεις (Morrison, Cohen, & Manion, 2008). Οι δομημένες κλειστού τύπου ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν ήταν οι εξής: διχοτομικές ερωτήσεις, ερωτήσεις κλίμακας Likert οι οποίες στόχευαν στη συλλογή ερευνητικών δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν δείκτες της περιγραφικής στατιστικής. Τα ποσοτικά δεδομένα προήλθαν και από τα 5

πειραματικά πρωτόκολλα στα οποία υποβλήθηκε ο μαθητής με ΔΑΦ, που ήταν διαφοροποιημένες κοινωνικές ιστορίες με έμφαση στο κείμενο. Συγκεκριμένα είχαν σαν στόχο την επαλήθευση της λειτουργικότητας του διδακτικού στόχου του ΣΑΔΕΠΕΑΕ.

Διαδικασία έρευνας και πορεία

Τέλος, αναφέρουμε ότι, η μελέτη διεξήχθη από τον μήνα Οκτώβριο 2013 έως τον μήνα Απρίλιο 2014 με πεντάωρη φυσική καθημερινή παρουσία σε εβδομαδιαία βάση στο ΕΕΕΕΚ Αιγάλεω. Οι συνολικές μέρες συμμετοχικής παρατήρησης ανέρχονται με βάση τις Περιλήψεις Ημερήσιας Πρακτικής Άσκησης (ΠΗΠΑ) στις 24.

Στην πρώτη φάση καταγράφηκαν οι αρχικές παρατηρήσεις στις 2 βδομάδες (Νοέμβριος -6^η ΠΗΠΑ) μετά την εκκίνηση των παρατηρήσεων. Στη δεύτερη φάση καταγράφηκαν οι ενδιάμεσες παρατηρήσεις στις 8 βδομάδες (Ιανουάριος-11^η ΠΗΠΑ) και στην τρίτη φάση καταγράφηκαν οι τελικές παρατηρήσεις μετά το τέλος της παρέμβασης (Απρίλιος -19^η ΠΗΠΑ).

Αποτελέσματα και Συζήτηση

Μετά την εμπειριστατωμένη μελέτη των ποιοτικών και ποσοτικών ευρημάτων οι ερευνητικές υποθέσεις της παρούσας εργασίας επαληθεύονται, όπως παρατίθενται παρακάτω.

Η αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού στο ΕΕΕΕΚ βοήθησε αποτελεσματικά το μαθητή με αυτισμό.

Τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου των ενηλίκων ανέδειξαν τη θετική στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη μέθοδο διδασκαλίας μέσω θεατρικού παιχνιδιού σε παιδιά με αυτισμό, αφού σε ποσοστό 70,69% διατύπωσαν σύμφωνη γνώμη για την αποτελεσματικότητά του. Τέλος, τα ποσοτικά δεδομένα των πειραματικών πρωτοκόλλων ανέδειξαν θετικές απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις των πειραματικών φύλλων εργασίας, επαληθεύοντας τον διδακτικό στόχο, αφού ο μαθητής της μελέτης περίπτωσης φάνηκε να απέδωσε θετικά σε όλο αυτό το πρόγραμμα. Επιβεβαιώνει έτσι τα ερευνητικά δεδομένα της Wheeler (2014) σχετικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου του θεατρικού παιχνιδιού ως μεθόδου διδασκαλίας γλωσσικών δεξιοτήτων.

Το ΣΑΔΕΠΕΑΕ με έμφαση την μαθησιακή και προεπαγγελματική ετοιμότητα υποστήριξε στην κοινωνική προσαρμογή και ένταξη των μαθητών.

Το διαφοροποιημένο διδακτικό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης και η υλοποίηση δραστηριοτήτων μαθησιακής ετοιμότητας (Δροσινού, Μαρκάκης, Χρηστάκης & Μελάς, 2009) με την αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού ανέδειξε σημαντική βελτίωση στις δεξιότητες προφορικού λόγου και ειδικότερα στον τομέα Έκφραση με Σαφήνεια και Ακρίβεια, όπου η επίδοση του έφτασε με απόκλιση ένα εξάμηνο από τη γραμμή βάσης. Σημαντική πρόοδος παρατηρήθηκε σε όλες τις δεξιότητες, ειδικότερα στις γλωσσικές δεξιότητες που συνδέονται με την επικοινωνία στη Γραμμή Τριαδικού Φάσματος. Ο μαθητής έφτασε τη γραμμή βάσης σε όλες τις ικανότητες εκτός από την έκφραση και τη σαφήνεια.

Το θεατρικό παιχνίδι βοηθάει το παιδί με αυτισμό να αναπτύξει γλωσσικές δεξιότητες με έμφαση στον Προφορικό Λόγο.

Τα δεδομένα που προήλθαν από τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις των άμεσα εμπλεκόμενων στο πρόγραμμα παρέμβασης, συμπερασματικά καταδεικνύουν την αναγνώριση της συνεισφοράς του θεατρικού παιχνιδιού στον προφορικό λόγο του μαθητή της μελέτης περίπτωσης και ταυτόχρονα τη θετική στάση απέναντι σε

διαφοροποιημένο πρόγραμμα παρέμβασης με την αξιοποίηση θεατρικού παιχνιδιού. Τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου των ενηλίκων ανέδειξαν τη σχέση του θεατρικού παιχνιδιού με τις γλωσσικές δεξιότητες φάνηκε ότι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν σε ποσοστό 69,23% ότι οι δραστηριότητες θεατρικού παιχνιδιού ενισχύουν τις δεξιότητες προφορικού λόγου.

Συμπεράσματα

Από τις μεταβολές της επίδοσης του μαθητή σε αναλογία με την επαλήθευση του διδακτικού στόχου μέσω των πειραματικών πρωτοκόλλων φάνηκε ότι το διαφοροποιημένο πρόγραμμα παρέμβασης με την αρχή της εξατομίκευσης και της στοχοθεσίας λειτούργησε ενισχυτικά για τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης. Η ίδια άποψη εκφράστηκε και από την πλειοψηφία των ενηλίκων που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια. Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στη θετική θέση της μητέρας που αποτελεί την άμεσα εμπλεκόμενη με τον μαθητή της μελέτης περίπτωσης και είναι πολύ σημαντική η επισήμανσή της για βελτίωση καθημερινών ικανοτήτων και την ανάπτυξη επικοινωνιακού λόγου. Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι το διαφοροποιημένο ΣΑΔΕΠΕΑΕ (Δροσινού, 2014^α) με την αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού συνέβαλε στη βελτίωση των γλωσσικών δεξιοτήτων του μαθητή της μελέτης περίπτωσης και καλλιέργησε σε μεγάλο βαθμό τις επικοινωνιακές δεξιότητές του επιβεβαιώνοντας την έρευνα του Bailey (2013) για τη συνεισφορά όλων των μορφών τέχνης όπως είναι το θέατρο στις γλωσσικές δεξιότητες των παιδιών με αυτισμό. Η παρούσα έρευνα έρχεται να συμφωνήσει με τα ερευνητικά δεδομένα της έρευνας των Corbett et al. (2013) ότι το παιχνίδι που περιλαμβάνεται στη μέθοδο του θεατρικού παιχνιδιού είναι μια κοινωνική δραστηριότητα, όπου τα παιδιά βιώνουν ανθρώπινες σχέσεις μαζί με τους συνομηλίκους του.

Βιβλιογραφία

- Aldridge, J. (2010). Among the periodicals: Differentiated instruction. *Childhood Education, 86*(3), 193-195.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM 5*. bookpointUS.
- Arjoranta, J. (2011). Defining role-playing games as language-games. *International Journal of Role-Playing, 1*(2), 3-17.
- Bailey, S. (2013). Exemplary theatre practices: Creating barrier-free theatre. *VSA Intersections: Arts and Special Education, 25*. Retrieved from http://www.kennedy-center.org/education/vsa/resources/2013_VSA%20Intersections_Exemplary_Programs_Approaches_2014.pdf#page=25.
- Bland-Stewart, L., Townsend, A., Ortega, M. T., & Stewart, M. A. (2013). What the beginning speech-language pathologist and educator need to know about Autism Spectrum Disorders. *Online Journal of Education Research, 2*(4), 57-65.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Methodology of educational research*. Athens: Μεταίχμιο
- Connor, M. (1999). Children on the autistic spectrum: Guidelines for mainstream practice. *Support for Learning, 14*(2), 80-86.
- Corbett, B. A., Swain, D. M., Coke, C., Simon, D., Newsom, C., Houchins-Juarez, N., ... & Song, Y. (2014). Improvement in social deficits in Autism Spectrum disorders using a theatre-based, peer-mediated Intervention. *Autism Research, 7*(1), 4-16.

- Devlin, B., & Scherer, S. W. (2012). Genetic architecture in autism spectrum disorder. *Current Opinion in Genetics & Development*, 22(3), 229-237.
- Eigsti, I. M., de Marchena, A. B., Schuh, J. M., & Kelley, E. (2011). Language acquisition in autism spectrum disorders: A developmental review. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(2), 681-691.
- Franco, H. T., & Cauilan, B. P. (2012). Shaping the way of instruction: fusion of games, lecture and theatrical techniques vs. traditional lecture type of library instruction: Examining its effectiveness in undergraduate library instruction. *Proceedings of the IATUL Conferences*. Paper 17. Retrieved from <http://docs.lib.purdue.edu/iatul/2012/papers/17>.
- Geschwind, D. H. (2009). Advances in autism. *Annual Review of Medicine*, 60, 367-380.
- Geschwind, D. H. (2011). Genetics of autism spectrum disorders. *Trends in Cognitive Sciences*, 15(9), 409-416.
- Glazzard, J., & Overall, K. (2012). Living with autistic spectrum disorder: parental experiences of raising a child with autistic spectrum disorder (ASD). *Support for Learning*, 27(1), 37-45.
- Hamilton, A. F. D. C. (2013). Reflecting on the mirror neuron system in autism: a systematic review of current theories. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 3, 91-105.
- Kuzborska, I. (2011). Links between teachers beliefs and practices and research on reading. *Reading in a Foreign Language*, 23(1), 102-128.
- Lennard-Brown, S. (2004). *Autism*. Athens: Σαββάλας.
- Levy, E., Mandell, D., & Schultz, R. (2009, October 12). Autism. Retrieved from <http://www.thelancet.com/>.
- Lillard, A. (2001). Pretend play as twin earth: A social-cognitive analysis. *Developmental Review*, 21(4), 495-531.
- McGuire, A. E., & Michalko, R. (2011). Minds Between Us: Autism, mindblindness and the uncertainty of communication. *Educational Philosophy and Theory*, 43(2), 162-177.
- Miles, J. H. (2011). Autism spectrum disorders—a genetics review. *Genetics in Medicine*, 13(4), 278-294.
- Morrison, K., Manion, L., & Cohen, L. (2008). *Methodology of educational research*. Athens: Μεταίχμιο.
- Musthafa, B. (2001). Communicative language teaching in Indonesia: Issues of theoretical assumptions and challenges in classroom practice. *Journal of Southeast Asian Education*, 2(2), 296-308.
- O'Leary, K. (2013). The effects of drama therapy for children with Autism Spectrum Disorders. *Honors Projects*. Paper 1. Retrieved from <http://scholarworks.bgsu.edu/honorsprojects>.
- Paul, R., Campbell, D., Gilbert, K., & Tsiouri, I. (2013). Comparing spoken language treatments for minimally verbal preschoolers with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(2), 418-431.
- Peter, M. (2009). DRAMA: Drama: narrative pedagogy and socially challenged children. *British Journal of Special Education*, 36(1), 9-17.
- Rajendran, G., & Mitchell, P. (2007). Cognitive theories of Autism. *Developmental Review* 27(2), 224-260.
- Walker, S. (2014). It's not all just child's play: A psychological study on the potential benefits of theater programming with children. *Honors College*. Paper 198. retrieved from <http://digitalcommons.library.umaine.edu/honors/198>

- Warren, Z. E., Foss-Feig, J. H., Malesa, E. E., Lee, E. B., Taylor, J. L., Newsom, C. R., ... & Stone, W. L. (2012). Neurocognitive and behavioral outcomes of younger siblings of children with autism spectrum disorder at age five. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42(3), 409-418.
- Wheater, C. (2013). Theatre therapy for children with autism. *Education Masters*. Paper 265. Retrieved from http://fisherpub.sjfc.edu/education_ETD_masters.
- Αβραμίδης, Ε., Καλύβα, Η. (2006). *Μέθοδοι έρευνας στην ειδική Αγωγή. Θεωρία και εφαρμογές*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Γενά, Α. (2002). *Αυτισμός και διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Δροσινού, Μ. (2004). Πολυδύναμο Ενιαίο Κέντρο Ειδικής Αγωγής και βιωσιμότητα των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής. Ηλεκτρονική ανάρτηση του Παιδαγωγικό Ινστιτούτο www.pischools.gr/Επιθεώρηση_Εκπαιδευτικών_Θεμάτων, 9: 143-156. (Ημερ. Ανάκτησης 10 Ιουλίου 2014).
- Δροσινού, Μ. (2007). Δομημένα διδακτικά προγράμματα προεπαγγελματικής ετοιμότητας στα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.) Ηλεκτρονική ανάρτηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου www.pischools.gr/Επιθεώρηση_Εκπαιδευτικών_Θεμάτων, 12:114-128. Ημερ. Ανάκτησης : 12 Μαΐου 2014.
- Δροσινού, Μ., Μαρκάκης, Ε., Χρηστάκης, Κ., & Μελάς, Δ. (2009). *Δραστηριότητες μαθησιακής ετοιμότητας. Βιβλίο για τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης*. (Μ. Δροσινού, Ed.) Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Δροσινού, Μ. (2014α). Στοχευμένο ατομικό δομημένο ενταξιακό πρόγραμμα ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης (ΣΑΔΕΠΕΑΕ). Καλαμάτα, Πελοπόννησος, Ελλάδα: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Retrieved 2014, from University of Peloponnese.
- Συνοδινού, Κ. (2007). *Παιδικός αυτισμός. Θεραπευτική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Χρηστάκης, Κ. (2013). *Προγράμματα και Στρατηγικές Διδασκαλίας για άτομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες και σοβαρές δυσκολίες μάθησης*. Αθήνα: Διάδραση.